

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ ПРАВА ТА ДЕРЖАВИ

**СИНТАГМИ СУЧАСНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ :
ПРОЛЕГОМЕНИ ПРАВОВОЇ ІННОВАТИКИ**

до 80-річчя від дня народження
доктора юридичних наук, професора Юрія Миколайовича Оборотова
матеріали
всеукраїнської науково-практичної конференції

14 вересня 2026 року

Одеса
2026

Матеріали подано в авторській редакції

Синтагми сучасної юриспруденції : пролегомени правові інноватики. Пам'яті проф. Ю. М. Оборотова : (до 80-річчя від дня народж. д. ю. н., проф. Ю. М. Оборотова) : матер. Всеукр. наук.-практ. конф.(Одеса, 14 верес. 2026 р. Одеса : Нац. ун-т «Одеська юрид. академія», 2026. 274 с. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.33882>

Матеріали конференції, вміщені у цьому збірнику, відображають прагнення представників української правничої науки осмислити методологічне значення наукової спадщини Ю. М. Оборотова та розглянути актуальні проблеми розвитку сучасної юриспруденції. У працях авторів досліджуються питання методології юридичної науки, традиційні та інноваційні напрями розвитку права, трансформація держави, зміна правової реальності під впливом глобалізаційних, інтеграційних, інформаційних і технологічних процесів.

Окрему увагу приділено проблемам цифровізації права, ролі штучного інтелекту у трансформації юридичної діяльності, зміні форм правового регулювання, розвитку правової системи в умовах європейської інтеграції, а також переосмисленню фундаментальних категорій загальної теорії права та держави.

ОБРАЗИ ТА СИМВОЛИ ПРАВА ЯК ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ У СУЧАСНІЙ ПРАВОВІЙ ДЕРЖАВІ

Правова держава є не лише системою юридичних норм та інституцій, а й складним соціокультурним явищем, функціонування якого значною мірою залежить від сприйняття права суспільством. Конституція України визначає Україну як суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу, що актуалізує питання формування відповідної правової культури та правосвідомості громадян [1]. У цьому контексті особливого значення набувають образи та символи права як засоби репрезентації правових цінностей і формування суспільних уявлень про право, справедливість та державу.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що ставлення особи до права формується не лише під впливом нормативно-правових актів і діяльності державних інституцій, а й через культурні, мовні, історичні, психологічні та інформаційні чинники. Образи та символи права забезпечують комунікацію між правовою системою і суспільством, сприяють засвоєнню правових цінностей та впливають на моделі правової поведінки.

Правосвідомість традиційно розглядається як сукупність правових знань, оцінок, уявлень, почуттів та установок особи або суспільства щодо права і правової дійсності. Водночас її формування не обмежується безпосереднім ознайомленням людини з нормативно-правовими актами. Значний вплив мають культурні, мовні, історичні та соціальні чинники, через які право набуває певного образу у свідомості людини. Правова культура, своєю чергою, є складовою загальної культури суспільства та охоплює рівень розвитку правових знань, цінностей, установок і практик [2; 4].

Образ права можна визначити як форму його сприйняття та осмислення, що поєднує раціональні, емоційні й ціннісні компоненти. Через образи людина не лише отримує інформацію про право, а й формує ставлення до нього.

Наприклад, образ судді, адвоката, правозахисника, суду або державного органу може асоціюватися зі справедливістю, захистом прав, владою та відповідальністю або, навпаки, із формалізмом, бюрократією та недовірою.

Правовий символ є способом концентрованого вираження певного юридичного змісту або правової цінності. Він може бути матеріальним, візуальним, мовним, ритуальним чи інституційним. Правові символи є елементом правової культури, оскільки відображають і закріплюють у суспільній свідомості уявлення про законність, справедливість, порядок, свободу, рівність і відповідальність.

Образи та символи права можна класифікувати за кількома критеріями.

За формою вираження доцільно виокремити:

1. Візуальні образи та символи. До них належать Феміда, терези, меч, суддівська мантия, будівля суду, державна символіка, зображення правничих професій та інші знакові елементи. Терези традиційно символізують рівновагу та справедливість, меч — силу й невідворотність правосуддя, а мантия — офіційність і незалежність судової влади.

2. Мовні та текстуальні символи. Це поняття «верховенство права», «справедливість», «гідність», «свобода», «рівність», «законність», а також юридичні формули, принципи й гасла. Вони забезпечують вербальне закріплення правових цінностей і сприяють їх поширенню в суспільстві.

3. Інституційні образи. До них належать образи суду, парламенту, правоохоронних органів, адвокатури, правозахисних організацій та держави загалом. Їх сприйняття залежить від реального досвіду взаємодії громадян із відповідними інституціями.

4. Ритуальні та поведінкові символи. Це урочисте проголошення судових рішень, присяга, використання професійного одягу, офіційні процедури та інші форми поведінки, які підкреслюють авторитет і значущість права.

За змістом можна виокремити:

- символи справедливості та рівності;
- символи державної влади й законності;
- символи захисту прав людини;
- символи відповідальності та покарання;

- символи свободи, гідності та правової солідарності.

За способом функціонування правові символи можуть бути формально-юридичними, тобто закріпленими в нормативних актах або офіційній діяльності державних органів, і соціокультурними, що існують у суспільній свідомості, медіа, мистецтві, літературі та повсякденній комунікації.

Механізми впливу образів і символів на правосвідомість

Вплив образів і символів права на правосвідомість реалізується через кілька взаємопов'язаних механізмів.

По-перше, вони виконують інформаційно-комунікативну функцію. Символи дають змогу передавати складні юридичні ідеї у стислій та доступній формі. Через них такі абстрактні категорії, як справедливість, законність, свобода чи рівність, набувають конкретного змісту та стають зрозумілишими для широких соціальних груп.

По-друге, образи та символи здійснюють ціннісно-орієнтаційний вплив. Вони сприяють засвоєнню правових цінностей, формують уявлення про бажану модель правової поведінки та визначають ставлення особи до права. Позитивний образ суду або правозахисника може посилювати довіру до правових інститутів і стимулювати готовність особи захищати свої права законними способами.

По-третє, символи виконують емоційно-психологічну функцію. Вони впливають не лише на раціональне розуміння права, а й на почуття людини. Символічні образи можуть викликати повагу, довіру, відчуття захищеності або, навпаки, страх, відчуження та недовіру.

По-четверте, образи права виконують ідентифікаційну функцію. Вони сприяють усвідомленню особою своєї належності до правової спільноти, формують уявлення про громадянство, відповідальність і взаємні права та обов'язки людини і держави.

По-п'яте, символи мають соціалізаційний вплив. Через освіту, засоби масової інформації, соціальні мережі, кінематограф, літературу та інші канали комунікації вони беруть участь у формуванні правових уявлень молоді та суспільства загалом.

В умовах інформаційного суспільства особливого значення набуває медійна репрезентація права. Суспільне сприйняття суду, правоохоронних органів, держави та прав людини значною мірою залежить від того, які образи й символи використовуються у публічному просторі. Водночас цифрові комунікації можуть як сприяти поширенню правових цінностей, так і формувати спрощені, маніпулятивні або негативні образи права.

Попри значний потенціал образів і символів права, їх використання супроводжується низкою проблем. Насамперед символ не є нейтральним явищем. Його сприйняття залежить від історичного досвіду, культури, суспільних цінностей та рівня довіри до державних і правових інститутів. Один і той самий символ може викликати різні асоціації у різних соціальних груп.

Другою проблемою є можливий розрив між символічною репрезентацією права та практикою функціонування правових інститутів. Якщо декларовані цінності справедливості, законності та захисту прав людини не реалізуються на практиці, позитивний образ права втрачає переконливість. У такому разі символи можуть сприйматися як формальні або декларативні.

Третьою проблемою є ризик маніпулятивного використання правової символіки. Політичні та медійні суб'єкти можуть використовувати образи права для легітимації владних рішень, нав'язування певних оцінок або створення ілюзії законності. Тому символічна комунікація у правовій сфері має ґрунтуватися на достовірності, відкритості та відповідності реальним правовим цінностям.

Крім того, дослідження образів і символів права потребує міждисциплінарного підходу, який поєднує юридичний, соціологічний, культурологічний, філософський, психологічний та комунікативний аналіз. Лише за такої умови можна повноцінно оцінити їхній вплив на правосвідомість і правову поведінку.

Образи та символи права є важливим елементом правової культури сучасного суспільства. Вони не лише візуально або мовно репрезентують юридичні явища, а й впливають на формування правових знань, оцінок, почуттів, цінностей та моделей поведінки.

Їхній вплив реалізується через інформаційно-комунікативний, ціннісно-орієнтаційний, емоційно-психологічний, ідентифікаційний та соціалізаційний механізми.

Завдяки цьому образи й символи забезпечують зв'язок між правом і суспільством, сприяють засвоєнню правових цінностей та можуть зміцнювати довіру до правових інститутів.

Водночас позитивний символічний образ права не може замінити реальне забезпечення верховенства права, прав і свобод людини, законності та справедливості. Ефективність правової символіки залежить від її відповідності практиці функціонування держави та правових інституцій.

Отже, формування сучасної правової держави має передбачати не лише вдосконалення законодавства й діяльності правових органів, а й формування позитивного, достовірного та ціннісно обґрунтованого образу права у суспільній свідомості. У цьому процесі образи та символи можуть виступати важливим інструментом розвитку правової культури, формування правосвідомості та зміцнення довіри суспільства до права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР.
2. Савченко А. Правова культура як атрибут культури суспільства. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2020. №
3. Ткачук А. С. Роль правосвідомості та правової культури у формуванні правової держави. *Право України*. 2012. № 1–2. С. 421–425.

Ключові слова: правова держава, правосвідомість, правова культура, правовий образ, правовий символ, правові цінності, суспільство, право.

Key words: legal culture, legal image, legal symbol, law, society, legal values.